

GJELDSBREVET

Slett U-landsgjelda – nr. 2 2009

Internasjonale finansinstitusjoner

– Hvem hører de på?

Innhold

3. Mi reise inn i IFI-bobla

Astrid Iversen

4–5. IFIenes løsninger på finanskrisa

Kristian Jahren Øvretveit

6–7. Nytter det?

Gina Ekholt & Ingrid H. Kvangraven

8–9. Over en kaffe med Svein Aass

Ingrid Harvold Kvangraven

10–11. Regionalbankene – eierskap i Sør eller styring i Washington?

Line Madsen Simenstad

12. Afrikas ukjente utlåner

Sigurd Kihl

13. Latin-Amerika går egne veier

Stian Anda

14. Apartheidgjeld i New York domstol

Roy Jobson

15. Tall om IFIene

15. Norsk gjeldspolitik i 2009

Leder

De internasjonale finansinstitusjonene (IFI), altså Verdensbanken, IMF og regionalbankene, har fått økt innflytelse og økte bevilgninger som en følge av finanskrisa. Derfor har vi bestemt oss for å ha disse institusjonene som tema for dette nummeret, og sette fokus på hvilke muligheter vi har for å påvirke dem! Mens hele elleve sider er dedikert til høstens tema, vil du finne bidrag utenfor temaseksjonen helt bakerst i bladet. Der kan du lese om søksmål mot private selskaper som lånte penger til apartheidregimet (s.14), og norsk gjeldspolitik oppsummert for 2009 (s.15).

Innenfor tema vil du kunne lese om hvordan det er å være sivilsamfunnsrepresentant på årsmøtene til Verdensbanken og IMF (s.3), og hva sivilsamfunnets kritikk av IFIenes løsninger på finanskrisa går ut på (s. 4–5). For å kartlegge hvordan IFIene kan påvirkes, lanserer SLUG en rapport i desember (s. 6–7), som tar for seg hvordan Norge forsøker å påvirke IFIene og hvilke kanaler sivilsamfunnet har for å påvirke norsk IFI-politikk. I et intervju med tidligere leder av Norges stemmekrets i Verdensbanken, Svein Aass (s. 10–11), hevder han at Norge har hatt mye gjennomslag for sin Verdensbank-politikk.

Regionalbankene er noe norsk sivilsamfunn ikke har særlig mye kompetanse på, til tross for at Norge gir betydelige bidrag til de tre utviklingsbankene. En innføring i regionalbankene, og hva kritikken mot dem går på, finner du på side 10–11. Videre tar vi for oss hvilke muligheter sivilsamfunn i Sør har for å påvirke sine representanter i regionalbankene, ved å se konkret på kenyansk sivilsamfunn og Afrikabanken (s. 12). Ettersom mange utviklingsland ikke har alternative finansieringskilder til IFIene, har en rekke latinamerikanske land kjempet for et godt alternativ. I høst ble Sørbanken formalisert, noe du kan lese mer om på side 13.

Artiklene i dette nummeret vil avsløre at det er mange problemer med IFIene, men også at det er mulig å påvirke dem. Ved å belyse sivilsamfunnets påvirkningsmuligheter, håper vi å stimulere til økt engasjement!

Ingrid Harvold Kvangraven, redaktør

SLUG
SLETT U-LANDSGJELDA

Utgitt av Slett U-landsgjelda (SLUG)
SLUG
Kirkegata 5
0153 Oslo
slug@slettgjelda.no
www.slettgjelda.no
Gjeldsbrevet kommer ut to ganger i året. Bestill abonnement på

www.slettgjelda.no eller ta kontakt med SLUG. Det er gratis!
Ansvarlig redaktør: Kathrine Sund-Henriksen
Redaktør: Ingrid Harvold Kvangraven
Layout: Christer M.L. Bendixen, fortelle.no
Trykksaken er blitt til med midler fra Norad.
Innholdet i artiklene reflekterer

forfatternes syn og er ikke nødvendigvis representativ for SLUG eller SLUGs tilsluttede organisasjoner.
Forsidebilde: En indonesisk bonde som deltar i en demonstrasjon mot IMF og Verdensbanken i 2006.
Foto: Scanpix.
Bladet er satt i Frutiger og Minion Pro.

Trykk: Grøset™

Trykksaken er produsert etter miljøstandardene ISO 14001, EMAS og Svanemerket. Produksjonen er klimanøytral, CO2-utslippet er kompensert.

Mi reise inn i IFI-bobla

Tekst: Astrid Iversen

Kvart tredje år held IMF og Verdsbanken årsmøta sine utanfor Washington DC og i år var det Istanbul som var møtestaden. I eit nybygd konferansesenter som strakk seg fem etasjar under jorda, vandra ministrarar, byråkratar, professorar, tilsette i Verdsbanen og IMF, og representantar frå sivilsamfunnsorganisasjonar om kvarandre i snirklete gangar i fem dagar til ende. Alle med ønske om å få orden på den globale økonomien.

Midt i mylderet var eg på mitt første årsmøte som representant for ForUM og Changemaker.¹ Måla for turen var å følgje med på prosessar i og rundt finansinstitusjonane, å følgje med på Noreg sine posisjonar og å koordinere arbeidet vårt med andre organisasjonar frå ulike delar av verda.

Korleis verda og verdsøkonomien skal kome seg etter den store finanskrisa var eit sentralt, og på mange måtar overordna, tema for årsmøta. Dei to institusjonane, særleg IMF, har på grunn av krisa igjen fått ei særst sentral rolle i verdsøkonomien. Etter ein periode med liten interesse for den økonomiske støtta Fondet tilbød, er no etterspørselen på topp. Alle land har kjent konsekvensane krisa har ført med seg og ønskjer å kome seg best mogleg ut av situasjonen. I praksis har dette vist seg ved at rike land kuttar i bistand til utviklingsland og sjølve får sikra seg dei beste krisepakane. På tross av at det er rike land som er ansvarlege for finanskrisa er det dei fattigaste som vert ramma hardest.

I forkant av årsmøta sende sivilsamfunnsorganisasjonar frå Norden eit felles brev til ED-ane² i den nordiskbaltiske gruppa i både IMF og Verdsbanken. Nokre av dei bekymringane som vart tekne opp her var nett mangelen på kapital i utviklingsland, IMF sine krisepakkar til lavinntektsland og behovet for ei gjeldslettemekanisme.³ Dette var òg sentrale tema for oss under årsmøta, både på møtet mellom europeiske organisasjonar og dei europeiske ED-ane, og på møta vi hadde med dei nordiskbaltiske ED-ane, Utanriksdepartementet og Erik Solheim, og Finansdepartementet.

Sjølv om IMF det siste halve året har fått 750 milliardar dollar til å løyse finanskrisa, vil berre 25 av desse gå til de fattigaste landa. Sivilsamfunnet har peika på mange moglegheiter for å mobilisere ressursar for fattige land, mellom anna øyremerking av inntekter frå IMF sitt planlagde gullsal, gje fattige land større tilgang til IMF sine reservar, og gjeldsmoratorium. I staden ser det ut som at IMF si auka lånefinansiering til lavinntektsland vil bli finansiert ved at rike land tek frå eksisterande bistandsbudsjett. Dei rike landa syns ikkje å bry seg om at 89 millionar menneske innan slutten av 2010 vil kome i ekstrem fattigdom på grunn av krisa. Medan mange rike land byrjar å sjå slutten på finanskrisa, vil dei fattige slite med konsekvensane av lavare eksportinntekter, færre investeringar og større gjeldsbyrde i mange år framover.

Inntrykket eg sit att med etter møta er at alle land er opptekne av å verne om sine eigne interesser og at ulike land sine posisjoneringar i ulike saker er basert på eit taktisk spel. Alle er opptekne av lavinntektsland sine interesser, men å skaffe til vege nok ikkje-gjeldsskapande kapital vert stadig nedprioritert. Alle land er opptekne av demokratiseringsprosessar, men ingen er villige til å sjølv få mindre innflytelse i finansinstitusjonane.

Som representant for sivilsamfunn er det fint å bli minna på korleis forhandlingar og møter går føre seg inne i dei store internasjonale finansinstitusjonane. Ein merkar sjølv korleis ein blir plassert inn i ei lukka boble med menneske i dress som til ei kvar tid skal representere nasjonale interesser, i ei bygning uendeleg fjernt frå gjeldskriser, matvarekriser og fattigdom. Det kan nok vere bra å forstå konteksten byråkratar og politikarar arbeider under. Det kan kanskje skape sympati og forståing. Men det stadfestar òg kor viktige organisasjonar som SLUG og Changemaker er, og kor viktig det er å minne dei som lever og arbeider i slike bobler konstant om korleis verda utanfor er.

Kilder:

1: ForUM (Forum for Utvikling og Miljø) er eit nettverk av over 50 frivillige norske miljø-, utviklings- og fredsorganisasjonar. Changemaker er Kirkens Nødhjelp sin ungdomsorganisasjon.

2: Executive directors er styremedlemmar og ansvarlege for den daglege drifta av institusjonane.

3: Les brevet på www.slettgjelda.no

Astrid Iversen og Gail Hurley fra Eurodad på årsmøtene i Istanbul.

IFlenes løsninger på finanskrisa

4

Tekst: Kristian J. Øvretveit

Som en følge av finanskrisa står, i følge FN, 49 lavinntektsland i fare for å opparbeide gjeld de ikke er i stand til å betjene. IMF og Verdensbanken har kommet med tiltak for å minske negative effekter av finanskrisa for lavinntektsland. Disse tiltakene møter til dels sterk kritikk fra sivilsamfunnet.

IMF utsteder SDR

Da G20¹ i april bestemte seg for å dele ut penger for å motvirke finanskrisa var IMF den store vinneren. G20 firedoblet IMF's ressurser fra \$250 milliarder til en billion dollar.² Av disse ble det riktignok bestemt at \$500 milliarder skulle gå til rike land. \$250 milliarder skulle gå til utstedelsen av det som kalles «special drawing rights» (SDR). For å si det på en svært enkel måte er SDR «monopolvaluta» som ikke har noen verdi i seg selv, men som kan byttes inn i virkelige penger. I motsetning til andre IMF-midler, knyttes ingen betingelser til utstedelse av SDR.

Utdelingen av SDR i IMF er basert på landenes kvote som igjen er bestemt ut fra landenes innskudd i IMF. Med andre ord vil hoveddelen av SDR havne i de rike landenes hender. Sivilsamfunnet har foreslått at fordelingen av SDR heller burde skje på bakgrunn av behov, noe som har blitt møtt med sterk motstand i IMF.

Et annet forslag, som har blitt mer positivt mottatt av mange i IMF, innebærer å endre regelverket for SDR slik at rike land lettere skal kunne gi sine SDR til fattige land. Dette har ikke blitt gjennomført. Frankrike, Storbritannia og Japan har varslet at de vil gi sine SDR til utviklingsland. Men ettersom midlene vil kanaliseres gjennom IMF, vil de også tilknyttes IMF-betingelser.

En liten rentepause

Et annet tiltak IMF har kommet med for å hjelpe lavinntektsland etter finanskrisa er en rentepause. Dette innebærer at lavinntektsland ikke trenger å betale renter på lånene de har til IMF frem til 2011. Dette høres jo vel og bra ut, men undersøker man nærmere er det allikevel ikke så imponerende. Den europeiske

nettverksorganisasjonen Eurodad har gjort beregninger som viser at denne rentepausen vil innbringe om lag \$110 millioner frem til 2011. Siden dette er fordelt over to og et halvt år og skal fordeles mellom om lag 60 land, innebærer dette i gjennomsnitt under \$1 million årlig per land.

Reform av rammeverk for bærekraftig gjeld

Debt Sustainability Framework (DSF) er et verktøy utarbeidet av IMF og Verdensbanken, som legger rammer for hvordan institusjonene skal bistå land med vedvarende gjeldsproblemer. DSF innebærer en definisjon av hva bærekraftig gjeld er. Derfor fremmes det som en god løsning for land med problemer med gjelds-nedbetaling, og som en god respons til faren for ny gjeldskrise.

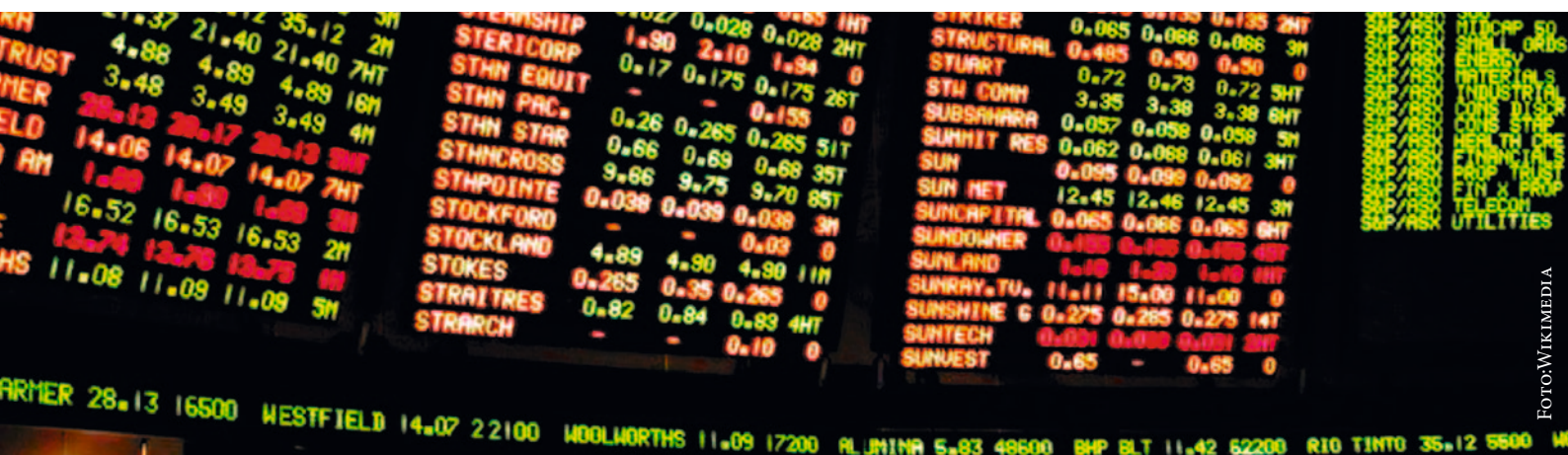
DSF har fungert som et trafikklys, med grønt, gult og rødt lys. Dersom et land blir markert med grønt lys betyr det at dette landet har bærekraftig gjeld og er i stand til å motta mer gjeld uten at dette går utover nedbetalingsevnen. Land som får gult lys står i fare for å opparbeide gjeld som ikke er bærekraftig og kreditorer bør være varsomme med å gi lån til disse landene. Land med rødt lys bør ikke gis nye lån, da de allerede har en gjeld som ikke er bærekraftig.

IMF og Verdensbanken gjennomgår nå en reform av DSF som vil kunne forsvare økt utlån. En av effektene av denne reformen vil være at det gule lyset forsvinner. Terskelen for å gi myke lån³ vil da også bli lavere.

Hovedkritikken mot DSF fra sivilsamfunnet har vært at gjeldas bærekraft bare beregnes ut i fra lands økonomiske evne til å tilbakebetale lån, basert på økonomisk vekst og inntekter. Dette betyr at lavinntektslandenes evne til å dekke egne innbyggers grunnleggende menneskerettigheter, som for eksempel helse og utdanning, ikke tas med i beregningen. Nå frykter man at reformen av DSF vil føre til en strøm av nye lån til lavinntektsland. Selv om lånene for det meste vil bli gitt på myke vilkår, vil det likevel innebære økte gjeldsbyrder. Det disse landene trenger er øyeblikkelig tilgang til ressurser som ikke fører til økt gjeld, som ikke knyttes til betingelser, og som dermed kan brukes til å hjelpe utviklingsland gjennom vanskelige økonomiske tider.⁴

IMFs gullsalg

I 2007 vedtok IMF å selge noe av gullet de har på lager for blant annet å dekke administrative utgifter og lignende.

Siden gullprisen har økt kraftig, blant annet som en følge av finanskrisa, vil denne planen gi mye større inntekter enn planlagt. Beregninger viser at IMF muligens kan tjene så mye som \$5,2 milliarder mer enn planlagt gjennom salg av gull. G20 anbefaler at om lag \$1 milliard av disse uventede inntektene brukes på å hjelpe fattige land gjennom finanskrisa.

Sivilsamfunn mener derimot at alle \$5,2 milliardene bør gis til fattige land siden dette uansett er uforutsette inntekter. I IMF's styre har det vært store diskusjoner om dette, blant annet har den nordisk-baltiske styrerepresentanten gått hardt ut mot å øremerke inntekter fra gullsalget til fattige land.⁵ Begrunnelsen for dette har vært at det ikke ville være rettferdig å gi fattige land penger fra gullsalget mens mellominntektsland sliter med høyere markedsrenter for å oppfylle IMF's operasjonelle krav.⁵

Gjeldsmoratorium: et bedre alternativ

UNCTAD⁶ og sivilsamfunnsorganisasjoner har fremmet et såkalt gjeldsmoratorium som et tiltak for utviklingsland som vil kunne ha mye større effekt enn det en liten rentepause og noe inntekt fra gull og SDR vil ha. Ideen om et gjeldsmoratorium går ut på at lavinntektsland kan fryse alle utgifter knyttet til gjeldsnedbetaling i et bestemt tidsrom, for eksempel i to år.

I følge beregninger fra UNCTAD vil dette kunne fristille omtrent \$26 milliarder for 49 utviklingsland over 2009 og 2010. Dette vil være midler som ikke har medfølgende betingelser.⁷

Ikke nok

Alt i alt kan man trygt si at sivilsamfunnet ikke er fornøyd med innsatsen IFIene har gjort for å løse fattige lands problemer i forbindelse med finanskrisa. Store deler av IMF's økte midler vil havne hos de rike landene i stedet for hos de som trenger det mest. Samtidig vil reformen av DSF kunne føre til at lavinntektsland får mer gjeld i stedet for mindre.

Sivilsamfunnets alternative løsninger som gjeldsmoratorium og økt fleksibilitet i forbindelse med SDR har fått støtte fra flere hold. Likevel virker det som om viljen til å gjennomføre større tiltak er liten. Det er helt tydelig at IMF's økte betydning som en følge av finanskrisa ikke umiddelbart kommer de fattige landene til gode.

Kilder:

1: G20 er en gruppe som består av 19 land og EU. Medlemslandene tilhører verdens største økonomier og utgjør blant annet medlemmene i G7.

Gruppen ble etablert for å etablere samarbeid og konsultering knyttet til internasjonal økonomi.

2: <http://www.eurodad.org/whatsnew/reports.aspx?id=3679>

3: Lån med gunstige betingelser

4: <http://www.eurodad.org/aid/article.aspx?id=118&item=3831>

5: <http://www.eurodad.org/aid/article.aspx?id=130&item=3603&LangType=1034>

6: FNs konferanse på handel og utvikling er FNs hovedorgan for handels-, investerings- og utviklingsspørsmål

7: <http://www.eurodad.org/aid/article.aspx?id=130&item=3603&LangType=1034>

Andre kilder: SLUGs nettsider, Wikipedia.

Verdensbanken

- Opprettet i 1945, som følge av Bretton Woods-avtalen fra 1944.
- Opprettet med formål om å stabilisere verdensøkonomien etter andre verdenskrig og depresjonen på 1930-tallet. I dag er hovedfokuset fattigdomsbekjempelse.
- Betegnelsen Verdensbanken, refererer til International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) og International Development Association (IDA). Sammen med tre andre organisasjoner utgjør disse Verdensbankgruppen, som er en del av FN-systemet.
- IBRD gir i all hovedsak lån med renter til mellominntektsland over 15-20 års perioder.
- IDA gir lån og bistand til lavinntektsland. De fattigste landene får all støtte fra IDA i form av gavemidler, mens mindre fattige land får lån på myke vilkår.
- Verdensbanken eies av sine medlemsland og presidenten er tradisjonelt en borger fra det landet som gir mest finansiell støtte, altså USA.
- Robert Zoellick er leder av Verdensbanken i dag.
- G8-gruppen av industrialiserte land utgjør litt over 45 % av stemmene i IBRD, mens de gjenværende 174 landene deler resten. En typisk stemmeandel for lavinntektsland er 0,1 %.
- For å bli medlem av Verdensbanken må et land først være medlem av Det Internasjonale Pengefondet (IMF)

Det internasjonale pengefondet (IMF)

- Opprettet samtidig som Verdensbanken.
- Opprettet med formål om å overvåke verdensøkonomien, gi råd om økonomisk politikk, og gi kortsiktige nødlån hvis land skulle komme opp i en økonomisk krise.
- Etter Oljekrisen i 1972 endret rollen til IMF seg fra å gi kortsiktige lån da medlemsland hadde økonomiske kriser, til å gi langsiktige lån.
- Dominique Strauss-Kahn er leder i IMF. Det er en uskrevet regel at IMF-lederen skal være fra Europa
- De fleste store avgjørelser avgjøres ved «supermajoritet», dvs. 85% av stemmene. Med andre ord har både USA (17%) og EU (32%) i praksis vetorett ovenfor supermajoritet.
- Også i IMF har lavinntektsland en svært liten andel av stemmene.

Nytter det?

6

Case 1: Likestilling i Verdensbanken

Tekst: Gina Ekholt

Verdensbanken er en av de største utviklingsaktørene som mottar pengestøtte fra Norge. Gjennom banken har Norge blant annet hatt et tydelig fokus på likestilling og kvinners rettigheter. Siden dette er et område Norge selv mener å ha oppnådd mye på, var likestilling et naturlig utgangspunkt for å kartlegge Norges påvirkningsmuligheter i Verdensbanken

UDs metode

For å kartlegge Norges påvirkningsmuligheter inn i banken var det nødvendig å gjøre en sortering: Hva skjer gjennom de uformelle og de formelle kanalene? Her var noen av svarene åpenbare, men konkret informasjon om norske strategier for å påvirke banken var vanskeligere å få tak i.

Det kom fram at Norge hadde større innflytelse da nordmannen Svein Aass representerte de nordisk-baltiske landene i Verdensbankens styre frem til høsten 2009. Selv om den nordisk-baltiske gruppen er en formell kanal, kan Aass' påvirkningsmulighet gjennom sitt styreverv sees på som en typisk uformell kanal. UD trakk også frem direkte kontakt med likestillingsavdelingen i banken som en kilde til godt samarbeid.

De formelle kanalene til Verdensbanken er tydelige, men lukket. Referater fra møtene i nordisk-baltisk gruppe blir ikke offentliggjort, noe som har vakt sterke reaksjoner fra sivilsamfunnsgrupper. Det er først og fremst vår- og årsmøtene som blir samlingspunkt for bankens medlemsland, og det er i forkant av disse møtene at norske NGOer samler seg om fellesnordiske brev med krav til banken. En annen formell kanal Norge tar i bruk er å øremerke innskudd til utvalgte områder gjennom handlingsplaner og tematiske fond.

Norske veier inn i banken

Det var nettopp disse to kanalene som ble utgangspunkt for vår analyse. Norge har tatt flere initiativ til et sterkere likestillingsfokus i banken, blant annet gjennom Fondet for likestillingsintegrering i Verdensbanken (GENFUND) og Handlingsplanen for økonomisk likestilling: Likestilling som smart økonomi (GAP). Det viste seg at selv om både handlingsplanen og fondet hadde konkrete prosjekter på bakkenivå, hadde de begge et klart fokus på å integrere likestillingsbegrepet i banken. Dette er hva som på engelsk kalles «mainstreaming gender», og på norsk likestillingsintegrering.

Bakkenivå vs. policynivå

Dette tydelige fokuset på policynivå har høstet kritikk fra norske og internasjonale NGOer. Martha Skretteberg i FOKUS trekker frem at banken har et høyt aktivitetsnivå, men savner en mer helhetlig tilnærming til likestilling.¹ Elaine Zuckerman i den Washington-baserte NGOen Gender Action, argumenterer på sin side for at likestillingsmål ikke kan forenes med den markøkonomiske politikken som føres av banken.²

De store gutta

Utenriksdepartementet på sin side argumenterer for at prosjektene er vellykket, fordi det er essensielt at man først får «de store gutta» til å snakke om likestilling hvis man skal få utrettet noe på bakkenivå.³ Et eksempel på dette var da bankpresident Zoellick trakk frem 7 arbeidsområder for bankens likestillingssatsning, hvor ett av punktene var at hver landrepresentant skal rapportere på likestillingsmål i alle bankens prosjekter.⁴ Dette ble sett på som en stor seier for likestillingsarbeidet, og målene var utarbeidet som en følge av den norskinitierte handlingsplanen GAP.

Det er bred enighet om at likestillingsfokus bør inkluderes i alt utviklingsarbeid, men det er ikke like åpenbart hvordan. I dag er det riktignok mange som mener at en bør kombinere begge strategier – fordi det er vanskelig å få utrettet noe på bakkenivå hvis man ikke har politikken i ryggen. UD understreker likevel: «Det arbeides mye på policynivå, men hvis det ikke når frem til bakkenivå må det jo anses som mislykket».⁵

Hvor er vakthundene?

IFI-rapporten hadde ikke som ambisjon å evaluere bankens likestillingsprosjekter. I utgangspunktet hadde vi ønsket å basere oss på uavhengige analyser og evalueringer av strategiene for å inkludere likestilling i banken. Flere internasjonale organisasjoner har utarbeidet kritiske evalueringer av prosjektene, men hvor var de norske vakthundene?

Hvis UD er alene om å slå fast at likestillingsintegreringen har vært vellykket, hvor troverdig er dette? Gir policyarbeidet resultater? Og er banken flinke nok til å rapportere på disse resultatene? Dette er spørsmål norske NGOer bør stille, slik at vi kan få en god debatt om hvordan Norge bør jobbe for at Verdensbanken skal fremme likestilling på bakkenivå.

Case 2: Sivilsamfunn og IMF-politikk

Tekst: Ingrid H. Kvangraven

IMF-politikk på kondisjonalitet er et område hvor norsk sivilsamfunn har spilt en viktig rolle for å påvirke norske beslutningstakere. Gjennom høringsinnspill, møter med politikere, konsultasjonsforum, og nordisk-baltiske brev, har norsk sivilsamfunn aktivt stilt krav til den norske regjeringen.

Nytt med rød-grønn regjering

Før rød-grønn valgseier i 2005, var norsk IMF-politikk mye mer passiv. Etter de rød-grønne hadde inntatt kontorene sine, begynte de for alvor å ta tak i IMF-saker. IMF-politikk ble nevnt i Soria Moria. Finanskomiteen dro på studietur til IMF's hovedkvarter i Washington. Finansdepartementet og UD arrangerte en kondisjonalitetskonferanse. Regjeringen bestilte en kondisjonalitetsstudie fra uavhengige forskere. Finansministeren deltok på et sivilsamfunns møte om IMF. Aldri før hadde sivilsamfunnet jobbet så tett med regjeringen på dette feltet.

Norske interesser i IFIene – litt om prosjektet

Det overordnede målet for dette prosjektet er å styrke norsk sivilsamfunns påvirkning på norsk politikk og utlån gjennom IFIene. To temaer har blitt valgt som case – likestilling i Verdensbanken og kondisjonalitet i IMF og Afrikabanken. I disse casene vurderer vi både norsk sivilsamfunns arbeid opp mot norske myndigheter, og hvorvidt Norge får gjennomslag for sin politikk i IFIene.

I rapporten, som kommer i desember, gis det også en god oversikt over de ulike institusjonene og hvilke kanaler Norge jobber gjennom. Prosjektet er finansiert av Utenriksdepartementet og inkluderer også seminarer og foredragsvirksomhet.

Vi håper at økt kunnskap om norsk politikk og utlån gjennom IFIene kan inspirere flere norske organisasjoner til å jobbe med dette viktige temaet.

Punktet i Soria Moria

Det at Soria Moria I inkluderte et punkt om IMF, forpliktet regjeringen til å ta tak i IMF-spørsmål. Punktet var som følger: Norsk bistand skal ikke gå til programmer som stiller krav om liberalisering og privatisering. Med bakgrunn i dette formulerte regjeringen konkrete krav til IMF angående kondisjonalitet og låneordninger. For eksempel holdt regjeringen i vår tilbake midler til det omstridte PRGF-lånevinduet til IMF. Norge valgte, etter konsultasjon med sivilsamfunn, å ikke støtte PRGF fordi de mente langsiktige lån ikke burde være IMF's mandat. I tillegg har Norge foreslått innad i den nordisk-baltiske valgkretsen at PRGF skal legges ned.

Valgkretsen

Norge deler plass i Fondets styre med de nordiske og baltiske landene. Flere av landene i gruppen er mer konservative enn Norge når det kommer til politikk på kondisjonalitet. Norge har ikke klart å overbevise de andre i gruppen om at betingelser om privatisering og liberalisering ikke bør stilles som krav når land tar opp lån fra IMF. De andre landene lar seg heller ikke overbevise om at PRGF bør legges ned. Disse progressive meningene når dermed ikke Fondets styre i Washington DC.

Sivilsamfunn

Kondisjonalitetscasen viser at norsk sivilsamfunn har mulighet til å påvirke norsk politikk innad i IFIene. Heikki Holmås, tidligere finanspolitisk talsmann for SV, mener det har vært viktig at sivilsamfunnet har sterk fagkunnskap, og ikke bare engasjement. Videre mener han at sivilsamfunnet i sitt lobbyarbeid må kunne vise til klare alternativer som er operasjonaliserbare.⁶ SLUG håper at lærdommen fra arbeidet med kondisjonalitet kan motivere organisasjoner som jobber med andre temaer til å ha et økt fokus på IFIene.

Kilder:

1: Intervju pr telefon 30.07.2009. FOKUS står for Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål.

2: Intervju pr e-post 03.09.2009

3: Intervju pr telefon Therese Evensen 05.10.2009

4: Verdensbankens nettsider

5: Intervju pr e-post Ingrid Glad 04.08.2009

6: Intervju 27.10.2009

Det arbeides nå mer med likestilling på policy-nivå enn tidligere. Men det er uklart om dette arbeidet når kvinnen på bakken.

Over en kaffe med

8

Tekst: Ingrid H. Kvangraven

Det er en fornøyd Svein Aass som avslutter sin periode som Norges mann i Verdensbanken. – Alle de tingene vi går inn for blir Verdensbank-politikk, sier Aass.

Jeg møtte Svein Aass på en italiensk kaffe- og isbar tidlig i oktober. Det var da en drøy måned siden han hadde sluttet som representant for nordisk-baltisk gruppe (NBG) i Verdensbanken. Da hadde han representert Norge og de nordisk-baltiske landene i Verdensbankens styre i fem år.

Hvordan fungerer egentlig det nordisk-baltiske samarbeidet?

– Det fungerer veldig bra! Menneskene i gruppen har vært enkle å ha med å gjøre, de har lang erfaring, og vi snakker lignende språk. Samarbeidet består av en del uformelle sammenkomster, men så har det blitt mer formalisert de siste årene. Det er veldig mange møter involvert i samarbeidet, og så har vi ukentlige telefonkonferanser, sier Aass.

Er det konsistens mellom norske interesser og de interessene du fremmet som leder av NBG?

– Ja, det er det. De nordisk-baltiske landene har ganske lik Verdensbank-politikk. Det blir jo av og til litt drakamp, men det er ikke systematisk, det er ikke noe mønster. Alt i alt er samarbeidet harmonisk. Kanskje litt som i en treparti-regjeringen. Litt må man jo gi?

Forandrer norsk Verdensbank-politikk seg i forhold til regjering?

– Det har jeg ikke inntrykk av er et problem. Det er stadig nye regjeringer med noe forskjellig politikk blant medlemslandene i Verdensbanken.

Nødvendig med noe kondisjonalitet

Er det slik at NBG nærmest har blitt reaksjonære i forhold til kondisjonalitet?

– Nei, denne situasjonsbeskrivelsen kjenner jeg ikke til. Jeg vet om noen i gruppa som har sagt at de er for betingelser, men ikke i en formell kontekst. Latvia og Island, som begge har måttet ta opp lån fra Det internasjonale pengefondet etter finanskrisa, har begynt å fremme interessene til andre låntakerland. Alle de tre baltiske landene har jo vært låntakerland inntil ganske nylig. Dessuten, ønsker jo utviklingsland av og til også kondisjonalitet. Men kondisjonalitet knyttet til lån i Verdensbanken har praktisk talt har forsvunnet.

– Det er nødvendig med noe kondisjonalitet. De skal jo tross alt komme seg opp. NBG har derfor vært strenge mot Latvia, sier Aass som peker på at mange er feilinformerte når det kommer til situasjonen i Latvia. Han fortsetter med å fortelle ivrig hvordan situasjonen ble beskrevet i en artikkel i Financial Times dagen i forveien.

Og Island?

– Island er annerledes fra andre IMF-land. Jeg er optimistisk i forhold til Island.

Norge blir hørt

Hvor mye innflytelse har Norge?

– Norge har mye innflytelse i Verdensbanken. Vi er nok det landet som har mest innflytelse per capita. Alle de tingene vi går inn for blir Verdensbank-politikk.

Bilde fra årsmøtet i Verdensbanken

Svein Aass

Hvorfor er det slik?

– Fordi vi er smarte, vi har et godt rykte, og så er vi raskt ute med ting. I Verdensbanken vet de at Norge ikke har geopolitiske interesser. Folk hører på Norge fordi de tror det er bra det vi mener. For eksempel har menneskerettigheter vært en viktig kampsak for Norge. Det er mange utviklingsland som er skeptiske til de sakene vi er for. De er skeptiske til at Banken skal jobbe med menneskerettigheter og godt styresett.

Hvordan prøver UD å påvirke Verdensbankens politikk?

– Utenriksdepartementet er ute etter å påvirke både på policy- og på bakkenivå. Ettersom Verdensbankens hovedfokus jo er økonomisk, er det f.eks i gender-sammenheng viktig å vise at kvinner faktisk økonomisk er svært viktige for utvikling.

Aass mener kondisjonalitet er et godt eksempel på norsk innflytelse i Verdensbanken.

– Nordisk-baltisk gruppe var blant dem som satte i gang diskusjonen om kondisjonalitet i styret til Verdensbanken. Den norske regjeringen valgte å ikke øke støtten til Det internasjonale

«I Verdensbanken vet de at Norge ikke har geopolitiske interesser. Folk hører på Norge fordi de tror det er bra det vi mener.»

– Svein Aass

utviklingsfondet (IDA)¹ under påfyllingsrunden i 2008 fordi de mente at Banken fortsatt stilte krav om liberalisering og privatisering. Men Norge var isolert i dette tilfellet. Det fikk egentlig ikke enormt mye oppmerksomhet. Norge gir jo allerede veldig mye – det får vi ikke alltid cred for. Men andre i Verdensbanken var skuffet over valget, ettersom de følte de hadde blitt enige om at Banken faktisk ikke knytter betingelser til lånene sine lengre.

Nye tema på dagsorden

Denne perioden er ikke den første til Svein Aass i Verdensbanken. Han jobbet også der i 1984-1989. Han sier det har vært enorme forandringer mellom de to periodene. Da han jobbet i Banken på 1980-tallet var han ikke ED, men rådgiver for den daværende ED'en.

– Det var da, på 1980-tallet, at barnebarnet til han som i det nittende århundre hadde oppdaget drivhuseffekten, Arrhenius, ble den første miljøsjef i Verdensbanken. Det var virkelig ikke mye om miljø og godt styresett på agendaen den gangen. Det var rett og slett ikke på dagsorden.

Hva er den største forskjellen mellom den perioden, og den perioden du nettopp har avsluttet i Banken?

– Den største forskjellen er graden av transparens. Og så har Verdensbanken blitt FN-isert; større og mye mer byråkratisk. Samtidig har den blitt mer progressiv. Kinas innflytelse setter preg på alt. Verdensbanken har tatt for seg en del globale problemer – som klima. Før ble de kritisert for å ikke tenke nok på klima. Nå blir de jo kritisert for å ta over på klimaområdet.

Hva var de viktigste sakene i din periode?

– Kondisjonalitet og «gender». Og arbeid med klima. Og åpenhet om dokumentasjon har vært viktig. Og påbegynnelse av arbeidet med menneskerettigheter. Antikorrupsjon. Eierett for utviklingsland. Finanskrisen. Demokratiseringsprosessen.

Endring i maktbalansen

Hvordan går det egentlig med demokratiseringsprosessen?

– Det går ganske bra. Det har skjedd store endringer på rekordtid. Norge må passe på å ikke bli tilsidestilt til fordel for andre og mer privilegerte industriland, særlig siden vi ikke er med i G20. Vi har sett en forandring i maktbalanse i verden den siste tiden. Det G20 vedtok i forbindelse med møtene sine før Verdensbankens årsmøter i Istanbul i høst ble overført til Verdensbank-politikk. Det er nå vedtatt at en ytterligere 3%-økning til utviklingsland skal finne sted.

– En god del av de fattigste utviklingsland har selv blandede følelser, ettersom de ser at det er kun BRIC²-landene som vil få mer innflytelse, og Saudi-Arabia, og til og med kanskje USA. Og så risikerer europeiske land å få minsket innflytelse.

Behov for ny kompetanse.

Aass mener det er et problem at mange i Verdensbanken har utdannelse fra amerikanske universiteter.

– Det har vært en kampsak for meg å få færre amerikansk-utdannete i staben. Det er enormt mange som har gått på amerikanske universiteter som er gode på økonomi. De har sjelden et utviklingsfokus. Jeg mener de bør få flere inn fra universiteter i utviklingsland, og i hvert fall flere med erfaring fra utviklingsland. Det er for mange i Banken som kun har teoretisk utdannelse når de begynner. Dette er noe jeg tror vil bli lagt mer vekt på etter hvert.

Han mener likevel at Verdensbanken har taklet finanskrisen på en god måte.

– Den ensidige økonomiske utdannelsen i staben er noe av grunnen til at det har gått dårlig til tider. Men finanskrisen er blitt taklet på en god måte, med riktig analyse og kraftig opptrapping i bistanden.

1: IDA gir lån over en lengre periode, og uten renter, til land som ikke har mulighet til å betale rentene markedet krever.

2: Brasil, Russland, India og Kina

Regionalbankene – eierskap i S

Tekst: Line M. Simenstad

De regionale utviklingsbankene blir av noen trukket frem som alternativer til Verdensbanken og IMF. Andre hevder de er blåkopier av de samme institusjonene. Men først og fremst er det få som i det hele tatt snakker om regionalbankene.

Meldingene har kommet en etter en det siste året; Den interamerikanske utviklingsbanken øker utlånene sine fra 11 til 18 milliarder dollar. Den afrikanske utviklingsbanken dobler utlånene fra 5,8 til 11 milliarder dollar. Den asiatiske utviklingsbanken innvilger 10 milliarder dollar ekstra i 2009-2010, og har dermed et samlet utlån på 32 milliarder over disse to årene. Det er ikke bare Verdensbanken og IMF som øker sin aktivitet i forbindelse med finanskrisen. De regionale utviklingsbankene blir stadig viktigere som finansieringskilde, men i sivilsamfunnet snakkes det ikke spesielt mye om disse institusjonene, som gjerne havner i skyggen av Bretton Woods institusjonene. Hvordan opererer egentlig de regionale utviklingsbankene?

Fire nye banker på banen

Mellom 1959 og 1969 så tre nye institusjoner dagens lys; Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB), Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) og Den asiatiske utviklingsbanken (ADB). Alle institusjonene hadde økonomisk vekst, fattigdomsbekjempelse og regional integrasjon som mål. Dette skal nås gjennom lån, bistand, teknisk assistanse og rådgivning. Lån gis hovedsakelig til tre formål; til offentlige enkeltprosjekter, til myndighetene i et land for å finansiere reformer i en bestemt sektor eller til privat sektor. Mens noen lån gis til markedsrente, har noen spesielt gunstige betingelser og noen er rentefrie.

Kritikk av regionalbankene

De regionale utviklingsbankene blir gjerne utsatt for den samme typen kritikk som Verdensbanken blir; nyliberalistiske økonomiske kondisjonaliteter, manglende prosjektdeltakelse fra sivilsamfunn og berørte grupper, lite offentliggjøring av informasjon og finansiering av miljøskadelige prosjekter. Det er få organisasjoner som jobber direkte opp mot regionalbankene, men amerikanske Bank Information Center, spiller en aktiv rolle i å spre informasjon og kritikk av bankene.

AfDB har spesielt blitt kritisert i forbindelse med finansiering av store infrastrukturprosjekter, som kraft- eller veiutbygging. En stadig større andel av den finansielle støtten som AfDB gir, går til slike prosjekter; 44 prosent i 2008. Et av de mest kontroversielle prosjektene som AfDB har støttet de siste årene er byggingen av Bujagali-dammen i Uganda. Byggingen ble avblåst i 2002 etter avdekking av korrupsjon (blant annet i et underselskap av Norske Veidekke som var inne i prosessen med støtte fra det norske Garanti-Instituttet for Eksportkreditt). I 2007 startet prosjektet, som skal produsere vannkraft fra Nilen, opp på nytt igjen. En rekke grupper fra sivilsamfunnet i Uganda og

Den interamerikanske utviklingsbanken

IDB ble opprettet i 1959, og er i dag den største multilaterale finansieringskilden i Latin-Amerika. Hovedkvarteret er i Washington DC. Banken har 48 medlemsland og ledes av colombianeren Luis Alberto Moreno. Kina ble medlem i oktober i fjor. Latinamerikanske og karibiske land sitter til sammen med 50,02 av stemmevekten i institusjonen, mens USA har 30 prosent.

Den afrikanske utviklingsbanken

AfDB ble opprettet i 1964, og ledes i dag av den tidligere rwandiske finansministeren Donald Kaberuka. Hovedkvarteret er egentlig i Abidjan i Elfenbenskysten, men er på grunn av urolighetene i landet midlertidig flyttet til Tunis i Tunisia. Banken består av tre enheter; African Development Bank gir lån til de mest utviklede landene i regionen, som Marokko, Gabon og Sør-Afrika. African Development Fund gir rentefrie lån til land med gjennomsnittlig BNP per innbygger på under 540 dollar. Nigerian Trust Fund gir også lån til de fattigste landene, men med en rente på mellom 2 og 4 prosent.

Den asiatiske utviklingsbanken

ADB ble opprettet i 1966, og er i dag den tredje største donoren i Asia, etter Japan og Verdensbanken. Banken ledes av japaneren Haruhiko Kuroda og har hovedkvarter i Manila på Filippinene. ADB har 48 medlemmer fra regionen og 19 ikke-regionale medlemmer. USA, Japan, Kina bidrar med mest penger til banken, og er de eneste landene som har egen styrerepresentant. Banken består av to enheter; Ordinary Capital Resources, som låner ut penger til de mest utviklede landene i regionen, og Asian Development Fund, som låner ut penger til de fattigste landene.

i andre land, er bekymret blant annet for manglende utredning av miljøkonsekvenser og for at dammen ikke vil komme fattige til gode.

IDB har opp gjennom årene mottatt sterk kritikk fra en rekke grupper i sivilsamfunnet for å bidra til å opprettholde de enorme sosiale forskjellene i Latin-Amerika og for sine utlån til diktatorer på 70- og 80-tallet.²

ADB har blant annet mottatt kritikk for finansiering av ulike vannprosjekter, hvor pengene som ADB har lånt til myndigheter i et land har blitt lånt ut videre til en rekke underetater- og operatører til stadig høyere rente for hvert ledd. Lokale vannetater har til slutt blitt sittende igjen med svært dyre lån som de ikke greier å betjene.³ ADB har også vært med på å finansiere en bølge av privatisering av vannressurser i Asia, noe som i liten grad har gitt de aller fattigste tilgang på rent vann.

Samarbeid med Verdensbanken og IMF

Når regionalbankene mottar denne typen kritikk, henger det også sammen med at bankene samarbeider tett med Verdensbanken og IMF. Mange av lånene som regionalbankene utsteder til myndigheter i et land, gis i samarbeid med Verdensbanken og IMF. Det er et vanlig krav at låntakerlandet

Sør eller styring i Washington?

Luis Alberto Moreno

Donald Kaberuka

Haruhiko Kuroda

er med i programmene til disse institusjonene, som Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF) eller Poverty Reduction Strategy Credit (PRSC). For å bli tatt opp i slike programmer, må landet forplikte seg til en rekke strukturelle endringer, som kan dreie seg om blant annet privatisering av statseide selskaper, kutt i tolltariffer og innføring av brukerbetaling i helsevesenet.

AfDB har en såkalt «cross default» avtalte med Verdensbanken og IMF, som innebærer at dersom et land ikke betaler tilbake gjelden det skylder AfDB, vil landet også bli registrert som dårlig betaler hos Verdensbanken og IMF, og kan dermed miste muligheten til nye lån fra disse institusjonene.

Det er i mange tilfeller sterke personlige bånd som knytter de regionale utviklingsbankene til Verdensbanken og IMF. Den forrige presidenten for AfDB hadde for eksempel jobbet for Verdensbanken og IMF de siste fjorten årene før han tok over roret i AfDB.

Låntakerne har mer makt

Samtidig som regionalbankene kritiseres for det samme som Verdensbanken og IMF, blir de også ofte trukket frem som institusjoner hvor låntakerne har mer eierskap til driften enn i Verdensbanken og IMF. Regionalbankene markedsfører seg

selv som regionalt forankrede institusjoner. Regionalbankene følger det samme prinsippet som Verdensbanken og IMF; stemmevekter bestemmes av økonomisk bidrag til institusjonen, men i de regionale bankene har utviklingslandene betydelig mer stemmevekt. Bankenes medlemmer er både land i regionen og andre land, men alle bankene har flere regionale enn ikke-regionale medlemmer. Norge er medlem i både AfDB, IDB og ADB. Stemmefordelingen mellom regionale og ikke-regionale ligger på rundt 60/40. Likevel sitter rike land også på mye makt. I ADB har USA og Japan 12,5 prosent hver av stemmene. I IDB har låntakerlandene litt over femti prosent av stemmevektene og velger presidenten, men ifølge flere kilder har kreditorlandene likevel en dominant posisjon i styre og stell.¹ USA alene sitter med 30 prosent av stemmevekten.

Kilder:

1: Water Aid diskusjonspaper 2007: On-lending practices at the Asian Development Bank

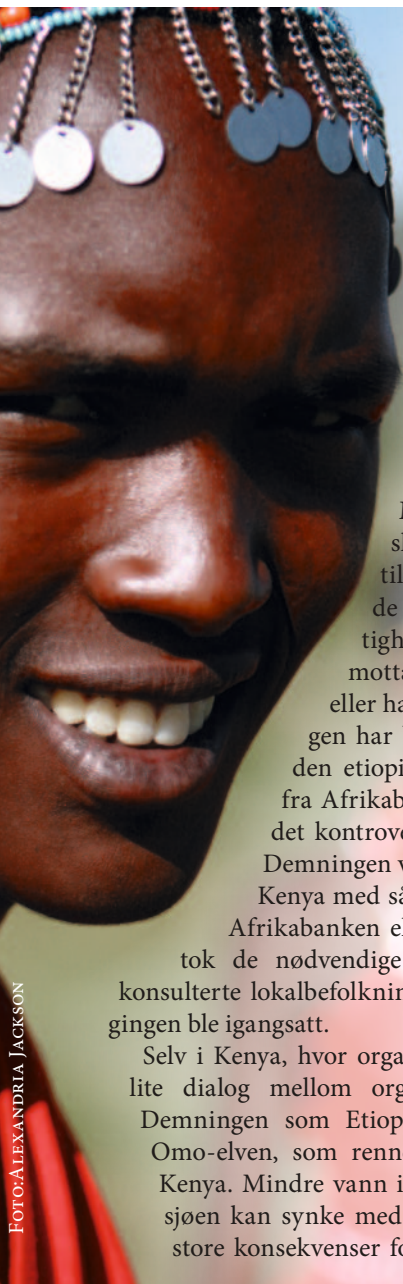
2: Kampanjen 50 years of financing inequality, organisert av en gruppe latinamerikanske organisasjoner i forbindelse med 50 års jubileet til IDB i år. www.freebid2009.com

3: Stephany Griffith-Jones: Enhancing the role of the regional development banks; the time is now. Paper for G24. www.g24.org/sgj0907.pdf

Afrikas ukjente utlåner

12

Tekst: Sigurd Kihl

Norge øker sin støtte til Afrikabanken. Samtidig finnes det lite kunnskap i sivilsamfunnet om bankens virksomhet og utlånspraksis.

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) blir kritisert for å ikke foreta grundige konsekvensutredninger i forkant av utlån, og for å ikke ha nok kontakt med asivilsamfunnet og berørte parter.

GIBE-III: En kontroversiell demning

Medlemslandet Etiopia har innskrenket organisasjonsfriheten til sivilsamfunnsorganisasjoner de siste årene. Flere menneskerettighetsorganisasjoner som enten mottar støtte fra utenlandske donorer eller har kritisert den sittende regjeringen har blitt forbudt. På samme tid har den etiopiske regjeringen søkt om et lån fra Afrikabanken på 250 millioner euro til det kontroversielle damprosjektet GIBE III. Demningen vil forsyne Etiopia og nabolandet Kenya med sårt tiltrengt strøm, men hverken Afrikabanken eller etiopiske myndigheter foretok de nødvendige konsekvensutredningene eller konsulterte lokalbefolkningen nedover i elveleiet før byggingen ble igangsatt.

Selv i Kenya, hvor organisasjonsfriheten er stor, er det lite dialog mellom organisasjoner og Afrikabanken. Demningen som Etiopia bygger vil demme opp for Omo-elven, som renner ut i Turkana-innsjøen nord i Kenya. Mindre vann i Turkana kan bety at selve innsjøen kan synke med opptil seks meter. Dette vil ha store konsekvenser for fiskerne som lever av fisken i

innsjøen og for tusenvis av pasturalister som lever av kvegdrift rundt innsjøen. Ved en tilfeldighet fant en gruppe forskere rundt Turkana-innsjøen ut om byggingen av demningen i Etiopia og at Afrikabanken så på mulighetene for å finansiere GIBE III. Lokale sivilsamfunnsorganisasjoner organiserte seg dermed for å få banken til å stoppe finansiering av demningen inntil det foreligger en grundig uavhengig konsekvensundersøkelse. Representanter fra det kenyanske sivilsamfunnet mener de manglende konsultasjonene med sivilsamfunnet reflekterte et systematisk problem i AfDB.

Kontakt mellom banken og sivilsamfunn

Det er få eller ingen kenyanske organisasjoner som vet om virksomheten eller lånene AfDB gir til kenyanske myndigheter eller prosjekter banken låner ut penger til, som for eksempel GIBE III. Banken har i liten grad vært oppsøkende når det gjelder å opplyse om sin lånevirkosomhet. De siste årene har det likevel kommet forbedringer.

For å styrke kontakten med sivilsamfunnet har Afrikabanken opprettet en ombudsmannsfunksjon, Independent Review Mechanism (IRM), som skal kunne gi en uavhengig vurdering av lånene AfDB gir til prosjekter. IRM er relativt ny og lite kjent blant sivilsamfunnet. Likevel er dette en viktig kanal for å kunne påvirke lånene banken gir. IRM har blant annet tatt problemene i forbindelse med GIBE III til etterretning og behandler nå klagen fra det kenyanske sivilsamfunnet.

Norge i Afrikabanken

Norge har støttet AfDB siden den ble opprettet og vil de neste tre årene bevilge til sammen 1,5 milliarder kroner til bankens ulike prosjekter. Norge har vært blant de mer progressive landene når det gjelder å fremme saker som ansvarlig långivning og gjeldslette internasjonalt, mye takket være press fra organisasjoner som SLUG. Det har likevel ikke vært mye oppmerksomhet rundt de regionale bankene, selv om også disse låner ut penger til prosjekter og myndigheter. Over en treårsperiode vil Norge gi mer enn 1,5 milliarder kroner til AfDB.

Behov for å styrke sivilsamfunns påvirkningsmulighet

Funn fra Kenya og Etiopia viser at sivilsamfunn og berørte parter har liten innsikt i prosjekter og lån som AfDB er involvert i. Det er derfor et behov for å styrke både norsk og afrikansk sivilsamfunns muligheter til å påvirke AfDBs utlånspraksis og politikk. Samtidig har også organisasjonene selv et ansvar for å sette seg bedre inn i utlån gjennom Afrikabanken.

FOTO: ALEXANDRIA JACKSON

Maasiene som lever rundt Turkana-innsjøene er blant folkegruppene som GIBE III-demningen vil kunne få konsekvenser for.

FOTO: WIKIMEDIA

Latin-Amerika går egne veier

Tekst: Stian Anda

Finanskrisa har blåst nytt liv i IMF og Verdensbanken, og for mange utviklingsland er disse institusjonene nødvendige kilder til finansiering. Dette er en utvikling latinamerikanske ledere liker dårlig. Opprettelsen av Sørbanken (Banco del Sur) og den nye handelsvalutaen sucre, er tiltak latinamerikanske land gjennomfører for å minske avhengigheten av USA, IMF og Verdensbanken.

Alternativ varehandel

Bolivarian Alliance for the Americas (ALBA) er en organisasjon som ønsker å fremme sosial, politisk og økonomisk integrasjon i Latin-Amerika og Karibien. Det hele startet i 2004, med en handelsavtale mellom Cuba og Venezuela. I bytte mot ca. 90 000 fat olje daglig, til en gunstig pris, ble flere tusen lærere og 20 000 helsepersonell fra Cuba sendt til de fattigste delene av Venezuela.¹ Dette var i utgangspunktet et alternativ til utvidelsen av Nord-Amerikas handelsallianse (NAFTA), som ville innebære fjerning eller i det minste en kraftig reduksjon av handelsbarrierene i Latin-Amerika.

Samarbeidet har etter hvert blitt formalisert og organisasjonen ALBA ble dannet, sammen med Antigua og Barbuda, Bolivia, den Dominikanske republikk, Ecuador, Honduras, Nicaragua, St. Vincent og Granada. ALBA vil fremme ren varehandel med minst mulig bruk av penger.

Valutaen sucre

For å gjøre handel mellom landene enklere har de utarbeidet en felles valuta, som kan minne om EUs euro. Planlagt lanseringsdato er i januar 2010. Det er landene i ALBA som vil ta denne valutaen i bruk, med unntak den Dominikanske republikk og Antigua og Barbuda. De er med i en annen valutaunion.

Eduardo Salman, minister i Venezuela, har uttalt at systemet skal være et kompensasjonssystem. Sucre-valutaen skal benyttes som mellomlegg, når to land handler ulike varer seg imellom. Dette vil føre til at behovet for amerikanske dollar vil forsvinne.² Det er også mulig å tenke seg at sucre en gang i fremtiden vil kunne bli en fullverdig samarbeidsvaluta, med mynter og sedler til bruk for folk flest.³

Sørbanken

Den 27. september i år ble Sørbanken (Banco del Sur) formalisert. Målet med banken er å gjøre IMF og Verdensbankens tilstedeværelse overflødig i de latinamerikanske landene. Banken skal i første rekke finansiere investeringer i energi-, helse- og landbrukssektorene. Venezuela, Argentina og Brasil går inn med 2 milliarder dollar mens de andre medlemslandene stiller mindre beløp til disposisjon.

Totalt er bankens startkapital på 7 milliarder amerikanske dollar. Målet er at dette etter hvert skal vokse til nærmere 20 milliarder dollar. En elleve år lang kamp for å opprette en slik bank har dermed kommet et steg videre. Banken er, i motsetning til andre finansinstitusjoner, basert på demokratiske verdier. Hvert land har en stemme, uavhengig av innskuddstørrelse.³

IMF og Verdensbanken har et heller dårlig rykte i Sør-Amerika og har blitt forsøkt frosset ut de siste årene. Land som Argentina og Brasil opplevde på begynnelsen av 2000-tallet en økonomisk vekst som ga handlingsrom. For å sikre politisk handlingsfrihet, betalte landene ned mer av lånene enn det Verdensbanken krevde. Dette førte til at Verdensbanken måtte redusere aktiviteten i Latin-Amerika. Selv om finanskrisen har ført til at land som Brasil på ny har tatt opp betydelige lånesummer, håper landene bak Sørbanken at de etter hvert kan bli helt uavhengig av IMF og Verdensbanken.

Kilder:

1: www.wikipedia.org

2: Bloomberg 27.09.2009

3: Morgenbladet 23-29.10.2009

Bilde av latinamerikanske presidenter som signerer en avtale om Sørbanken noen år tilbake, blant annet Ecuadors Correa, Bolivias Morales, Brasils Lula da Silva og Venezuelas Chavez.

Apartheidgjeld i New York-domstol

14

Tekst: Roy Jobson

Oversatt av Kristian J. Øvretveit

I 2002 gikk Khulumani Support Group til sak mot Barclays i en domstol i New York. Barclays er ett av flere selskap som gjennom utlån bidro til opprettholdelsen av apartheidregimet. Khulumani har endelig fått støtte fra den sørafrikanske justisministeren, men de saksøkte krever henleggelse av saken.

Khulumani er en rettighets- og utviklingsorganisasjon som jobber for å sikre velferd for sine 60.000 medlemmer, som alle var ofre for apartheidregimets overgrep. Rettsaken i New York hadde opprinnelig 90 saksøkere, hvorav alle unntatt en var Khulumani-medlem. De saksøkte bestod av 23 selskaper som ble anklaget for å ha hjulpet og finansiert det sørafrikanske apartheidregimet, og dermed også grove menneskerettighetsbrudd, mellom 1961 og 1994. Dette til tross for at FN allerede i 1968 uttalte at apartheid var en forbrytelse mot menneskeheten.

Apartheidregimet lånte penger, og opparbeidet seg gjeld, for å kunne opprettholde sikkerhetsstyrkene og for å undertrykke befolkningen. Gjelda ble overført til det nye demokratiske regimet, og Sør-Afrika har betalt ned på den siden. Dette er et tydelig eksempel på det gjeldsbevegelsen kaller illegitim gjeld.

Lite oppreising til ofrene

Etter det først demokratiske valget i Sør-Afrika i 1994, ble et domsstol-lignende organ stiftet –

Sannhets- og Gjenforeningskommisjonen (The Truth and Reconciliation Commission). Mange mener imidlertid at Kommisjonen var mer vennligstilt overfor overgriperne enn ofrene. Myndighetene brukte nesten fem år på å svare på Kommisjonens anbefalinger i forbindelse med oppreising til ofre. Dessuten var Regjeringens avgjørelse om å bare betale en sjettedel av Kommisjonens anbefalte beløp til oppreising, nok et tegn på diskriminering mot ofrene.

Ettersom myndighetene i Sør-Afrika konsentrerte seg om det de mente var viktigere saker, ble ofrene og de overlevendes krav om rettferdighet etter apartheidregimets overgrep stadig skjøvet til side. Selv om 60.000 ofre for apartheidregimets overgrep har meldt seg inn i Khulumani, har Kommisjonen bare anerkjent 17.000 ofre.

Bakgrunn for Khulumanis strategi

Den internasjonale rettsaken var en av strategiene til Khulumani i arbeidet med oppreising etter apartheidregimet. Bakgrunnen for denne strategien var todelt. For det første hadde ikke multinasjonale bedrifter, som gjorde finansielle midler, våpen, olje, kjøretøy og datateknologi tilgjengelig for apartheidregimet, benyttet seg av muligheten de hadde hatt gjennom Kommisjonen til å anerkjenne den rollen de hadde i å opprettholde apartheidregimet. Dette blir også beskrevet som en skuffelse i en rapport fra Kommisjonen.

For det andre var det mulig å bruke Alien Tort Claims Act i New York-domstolen som middel til å utfordre de multinasjonale selskapene. Dette er ikke mulig gjennom det sørafrikanske rettsvesenet.

Ny posisjon fra sørafrikanske myndigheter

Tidligere justisminister Dr. Penuell Maduna ba i et brev til domstolen i New York om at søksmålet skulle henlegges, noe det amerikanske utenriksdepartementet støttet. Dette synspunktet ble senere gjentatt av den påfølgende sørafrikanske justisministeren, og støttet av daværende president Thabo Mbeki.

Søksmålet ble da gjort om til et gruppesøksmål med 13 saksøkere og åtte saksøkte. Antallet saksøkte ble senere redusert til fem. To andre søksmål ble inkludert i Khulumanis søksmål og sammen er de nå kjent som Det sørafrikanske internasjonale apartheid-søksmålet (the South African International Apartheid Litigation).

Sør-Afrika har nå en ny president og en ny justisminister. Den 1. september i år ble et brev overlevert domstolen fra den nye justisministeren, Jeff Radebe, der han støtter gruppesøksmålet.

Til tross for dette fortsetter de saksøkte å kreve henleggelse av saken. Khulumanis advokater går imot dette kravet og er nå i en prosess der de blant annet forsøker å få økt støtte for søksmålet gjennom brev fra myndighetene i Sør-Afrika som bekrefter deres nye posisjon. I tillegg samler de også inn støtte fra organisasjoner og sentrale personer.

Roy Jobson er Associate i Khulumani Support Group

Se www.khulumani.net for mer informasjon om Khulumani og deres søksmål.

Svarte og hvite studenter demonstrerer mot apartheid i Johannesburg, 1987

FOTO: SCANPIX

Norsk gjeldspolitikk i 2009

Februar:

Utviklingsmeldinga (Stortingsmelding 13 (2008–2009)– Klima, konflikt og kapital: Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom) kommer. SLUG beskriver den som vag og uforpliktende i forhold til gjeldsslette.

Mars:

KrF, Sp og SV har landsmøter, og vedtar sterke partiprogram på gjeld. De andre partienes program på gjeld skuffer.

April:

Norge går sammen med Verdensbanken, Tyskland og Storbritannia for å kjøpe opp gjeld av Liberia som er i fare for å kjøpes opp av gribbefond.

Mai:

Norge stiller 30 milliarder NOK i lånemidler til disposisjon for IMF's krisepakke, uten å stille krav om reform. Norge velger å ikke kanalisere midler til PRGF fordi de knytter uheldige kondisjonaliteter til utlån.

Juni:

I Stortingets behandling av Utviklingsmeldinga, ber et samla Storting Regjeringa vurdere å gjennomføre gjeldsrevisjon og retningslinjer for norsk utlån. Dette er i tråd med SLUGs høringsinnspill, og er et enormt gjennombrudd for gjeldsbe-

gelsen. Om Regjeringa følger opp stortingsvedtaket, vil Norge være det første kreditorlandet i verden som gjennomfører en gjeldsrevisjon.

Den samme dagen som Stortinget behandler Utviklingsmeldinga, behandler det også Stortingsmelding 20: Om forvaltningen av Statens Pensjonsfond i 2008. Stortinget ber Finansdepartementet komme med en nærmere gjennomgang av mulighetene for å videreutvikle fondets etiske retningslinjer også for investeringer i statsobligasjoner. Denne dagen er altså en historisk dobbeltseier for SLUG i Stortinget. Statsobligasjoner er en type lån, og SLUG mener derfor at disse investeringene må ses i sammenheng med ansvarlig långivning.

Oktober:

Soria Moria II blir lagt fram. Flere av SLUGs innspill er blitt tatt med. Regjeringa forplikter seg blant annet til å arbeide for internasjonale gjeldslettemekanismer for behandling av illegitim gjeld, et bindende internasjonalt regelverk for ansvarlig långivning og å gjennomføre en norsk gjeldsrevisjon. Gjeldsbevegelsen feirer.

Statsbudsjettet blir offentliggjort. Det innebærer en økning på gjeldsposten (kap. 172) i forhold til revidert statsbudsjett for 2009. Det er allikevel omtrent 100 millioner mindre enn i 2007 (367 millioner kroner).

Bli GJELDSSLETTER!

RETUR
SLUG
Kirkegata 5
0153 Oslo

Har du lyst til å jobbe for gjeldsslette og lære mer om gjeldspolitik og globale økonomiske strukturer? Kontakt oss på slug@slettgjelda.no. SLUG har også opprettet støtte-medlemskap for alle som vil støtte oss økonomisk (gå til www.slettgjelda.no, venstre kolonne, for å gi et bidrag).

Gjennom å bli gjeldssletter er du med og støtter SLUGs arbeid for en mer rettferdig verden. En rettferdig verden kan ikke oppnås uten å forandre på strukturene som skaper urettferdigheten.

Siden 1994 har SLUG, sammen med sine over 50 tilsluttede organisasjoner, fått Norge til å være en aktiv pådriver for gjeldsslette og nå i senere tid slette av illegitim gjeld. Gjelda etter skipseksportkampanjen på slutten av 70-tallet ble endelig slettet i 2006 av Erik Solheim. «Det hadde aldri gått uten dere,» sa han på pressekonferansen til SLUG og resten av gjeldsbevegelsen.

Det aller meste av SLUGs arbeid blir gjennomført av frivillige, og vi får gjort mye med knappe økonomiske ressurser. Hver eneste krone som kommer inn vil bidra til å styrke det politiske arbeidet vårt. Alle slettere vil motta månedlige nyhetsbrev på e-post og bladet Gjeldsbrevet i posten to ganger i året.

FOTO: KJETIL ABILDSENES

SLUG
SLETT U-LANDSGJELDA

Slett U-landsgjelda (SLUG) er en nettverksorganisasjon med over 50 tilsluttede organisasjoner. Aktivister og støttespillere sprer informasjon til opinion og beslutningstakere, og arbeider opp mot regjering og storting for å sette gjeld på dagsorden. SLUG spiller en viktig rolle også internasjonalt, som en del av den globale gjeldsbevegelsen.

SLUGs krav

Utgangspunktet for SLUGs arbeid er følgende krav og prinsipper, støttet av de tilsluttede organisasjonene:

1. Umiddelbar sletting av all illegitim gjeld, og all gjeld som ikke kan betjenes uten å legge byrder på verdens fattige.

2. Gjeldssletting må ikke betinges av strukturtilpasning. Det sivile samfunn og nasjonalforsamlingen i debitorlandet skal være retningsgivende for gjeldsslette.

Kravene må gjennomføres etter følgende prinsipper:

- Sletting av gjeld skal ikke redusere bistanden.
- Hensikten med gjeldsslette er fattigdomsbekjempelse, samfunnsutvikling og å styrke demokrati og selvbestemmelse i land i Sør. Det må være åpenhet og innsyn rundt bruken av midlene.
- Gjeldssletting må sees i sammenheng med større strukturelle og institusjonelle endringer på globalt nivå som skaper jevnere maktforhold mellom nord og sør, samt forhindrer nye gjeldskriser.

Tilsluttede organisasjoner: Alternativt nettverk, Arbeidernes Ungdomsfylking, ATTAC, Caritas Norge, Changemaker, Delta Internasjonalt, Det Norske Misjonsselskap, Det Norske Misjonsselskaps Ungdom, Europeisk Ungdom, Fellesrådet for Afrika, Foreningen for internasjonale vann- og skogstudier (FIVAS), FORUT, Framtiden i våre hender, Internasjonal kvinneliga for fred og frihet (IKFF), Kirkens Nødhjelp, KRFU, Kvekerne, Kvinnefronten, Korsvei, Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG), Den norske kirke, Miljøpartiet De Grønne, Natur og ungdom, Networkers South North, Norges KFUK/KFUM, Norges kristelige studentforbund, Norges Kristne Råd - Global info, Norges naturvernforbund, Norges unge katolikker, Norsk Folkehjelp, Norsk Misjons Bistandsnemnd, Norsk målungdom, Norsk studentunion, Norsk sykepleierforbund, Norges Katolske Kvinneforbund, Operasjon Dagsverk, PRESS, Redd barna, Rød ungdom, SAIH, Senterungdommen, SOS-rasisme, Studieforbundet Solidaritet, Sosialistisk ungdom, Spire, Strømmestiftelsen, U-landsforeningen Svalene, Unge venstre, Utdanningsforbundet, Utviklingsfondet, Venner av Uganda